

УДК 658

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Прус Ю.О., к.е.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

м. Мелітополь, Україна

Петрига О.М., к.е.н.

Дніпровська філія Відкритого міжнародного університету

розвитку людини «Україна»

м. Дніпро, Україна

Summary. The main threats to the economic security of the use land resources agricultural enterprises are considered/

Keywords: economic security, land resources, agricultural enterprises/

Постановка проблеми. Безпека використання земельних ресурсів виступає вирішальним елементом забезпечення сталого управління ними та є важливим фактором розвитку економіки. Необхідність дослідження проблем забезпечення економічної безпеки у сфері використання земельних ресурсів викликана перш за все тим, що в результаті тривалої земельної реформи в Україні не відбулося суттєвого удосконалення земельних відносин у сільськогосподарському виробництві, подальше їх реформування відбувається переважно у напрямку приватизації земель територіальних громад, законодавчо заблоковано найбільший сегмент ринку земель – ринковий оборот земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [1]. Несформованість земельних відносин проявляється у порівняно низькій ефективності використання земельних

ресурсів, тому вивчення економічної безпеки у цій сфері на макро-, мезо- та мікрорівні економіки є важливою дослідницькою задачею.

Основні матеріали дослідження. Землю, як ресурсну складову економічної безпеки агропідприємств необхідно розглядати з позиції захищеності та збереженості джерел формування ресурсних переваг порівняно із конкурентами, що найкраще характеризує її призначення [2, с.343].

У загальному вигляді безпечно використання земельних ресурсів означає, що протягом терміну володіння (чи користування) земельною ділянкою власник (чи користувач) не має взагалі або має можливість нейтралізувати чи уникнути загрози.

Загрози як чинники, що створюють значну небезпеку стійкому функціонуванню економічної системи, унеможливають або обмежують реалізацію економічних інтересів, заважають досягненню цілей підприємства, порушують його стійкий розвиток, спричинюють припинення господарської діяльності.

Ефективне забезпечення економічної безпеки аграрного підприємства вимагає системної оцінки загроз економічній безпеці у сфері використання земельних ресурсів. Постійне відстеження і визначення цих загроз значно полегшує підтримання економічної безпеки на належному рівні, а також дає можливість своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної ліквідації.

На нашу думку, до найважливіших загроз економічній безпеці у сфері використання земельних ресурсів аграрних підприємств слід віднести:

- можливість захоплення земельної ділянки іншими суб'єктами;
- короткий термін оренди;
- висока частка орендованих земель;
- зниження родючості ґрунтів;
- фрагментація землекористування;
- подрібнення землеволодіння.

Захоплення земельної ділянки іншими суб'єктами може відбуватися економічним та неекономічним способами. Економічний спосіб передбачає купівлю земель у орендодавців певного підприємства з метою створення нового або розширення існуючого підприємства-конкурента. Те саме відбувається коли конкуренти пропонують власникам землі більш вигідні умови договору оренди. У будь-якому випадку цей спосіб захоплення ґрунтується на законах попиту і пропозиції – у разі, якщо підприємство не може запропонувати власнику землі ціну чи орендну плату вищу, ніж пропонує конкурент, розмір його землекористування зменшиться.

Неекономічний спосіб захоплення земель – це рейдерство, тобто вилучення майна на нібито законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо). Рейдерському захопленню можуть піддаватися активи підприємства в цілому, коли з'являються абсолютно інші власники статутного капіталу, до яких переходить контроль в тому числі й за земельними ділянками, продукцією та отриманим прибутком.

Також рейдерському захопленню можуть піддаватися тільки земельні ділянки аграрного підприємства. Це відбувається внаслідок подвійної державної реєстрації прав оренди земельних ділянок, коли щодо однієї земельної ділянки наявні два зареєстрованих права оренди за різними орендарями. Найчастіше такі ситуації виникають через зміну процедури державної реєстрації права оренди (договорів оренди) земельних ділянок, яка відбулася 01 січня 2013 року. Законодавством не було передбачено автоматичного перенесення відомостей про реєстрацію договорів оренди земельних ділянок з Державного реєстру земель до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що призвело до того, що у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно була відсутня інформація про чинні правовідносини оренди земельних ділянок, права на які виникли до 2013 року.

В період до зміни чинного порядку реєстрації договорів оренди земельних ділянок могли спостерігатися випадки укладення договорів оренди власниками земельних паїв фактично одночасно із різними орендарями, а територіальні органи земельних ресурсів іноді вносили відомості до Поземельної та записів до Книги записів про державну реєстрацію державних актів на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою по тим договорам, які були першими до них подані, не дивлячись на дату укладення договору.

Висока частка орендованих земель для підприємства є загрозою економічної безпеки тільки одночасно з коротким терміном дії договору оренди. Масштабна втрата земель при не укладенні нових договорів оренди призводить в кінцевому підсумку до ліквідації підприємства.

Зниження родючості ґрунтів виступає безпосередньою загрозою економічної безпеки в тому випадку, коли підприємство-орендар несе перед власником-орендодавцем відповідальність за погіршення кості землі. Відсутність такої відповідальності для підприємства не створює загрози, хоча зниження родючості ґрунтів є загрозою для економічної безпеки держави.

Фрагментація землекористування аграрних підприємств означає, що воно складається з кількох несуміжних між собою земельних ділянок, що перебувають у власності або/та на умовах оренди. Чим далі ці ділянки розташовані одна від одної, тим більші виробничі та трансакційні витрати несе підприємство на їх обслуговування, тим більший рівень загрози економічній безпеці. При цьому чим менший розмір ділянок, тим складніше проводити інтенсифікацію виробництва, застосовуючи сучасні високопродуктивні комплекси сільськогосподарських машин.

Висновки. Отже, забезпечення економічної безпеки використання земельних ресурсів аграрних підприємств є умовою її сталого розвитку, тому досить важливим є її ретельне дослідження і прийняття кардинальних рішень щодо її покращення.

Список літератури.

1. Мартин А.Г. Розвиток земельних відносин в Україні у середньостроковій перспективі: цілі та завдання / А.Г. Мартин // Інтернет

видання «Земельна спілка України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.zsu.org.ua/andrij-martin/65-2010-12-01-12-46-11>

2. Економіка аграрного підприємства. Навчальний посібник / О.М. Петрига, Т.І. Яворська, Ю.О. Прус; за ред. О.М. Петриги, Т.І. Яворської. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2016. – 498 с.

3. Ортіна Г.В. Антикризовий потенціал реального сектора економіки / Г.В. Ортіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – №18. – С.81-84.

4. Олексенко Р.І. Методичні підходи до формування конкурентоспроможності підприємства / Р.І. Олексенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – №19. – С.27-30.

5. Прус Ю.О. Орендна плата та ефективність сільськогосподарського виробництва / Ю.О. Прус // Науковий вісник Національного аграрного університету Вип.51 / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.:2002. – С. 213-216.